

MUZYKA INSTRUMENTALNA XVII W.:

1. MUZYKA ORGANOWA

BUDOWNICTWO ORGANOWE: kościoły odzwierciedlają barokowe zapotrzebowanie na splendor, przepych, bogactwo, teatralność.

- **Olkusz**, kościół pw. św. Andrzeja (1612, Hans Hummel z Norymbergii),
- **Kazimierz nad Wisłą**: kościół farny św. Jana i Bartłomieja (1620: Szymon Liliusz? [Włoch], (organy w modrzewiowej oprawie)
- **Leżajsk**, Bazylika Zwiastowania NMP OO. Bernardynów (1680-96, Stanisław Studziński, Jan Głowiński z Krakowa).
- **Oliwa**, archikatedra-kościół cystersów (1763-88: Jan Wulf z Ornety [=Warmia], (3 lata studiów w Niemczech)

INNI ORGANMISTRZOWIE XVII-XVIII w.:

- Piotr **Kosmowski** („budowniczy królewski”),
 - Szymon **Sadkowski** (kościół św. Anny w Krakowie),
 - rodzina **Nitrowskich** (kościół NMP w Krakowie 1638, kościół NMP w Gdańsku 1672, katedra w Sandomierzu 1693, Pelplin, Frombork),
 - rodzina **Casparinich**, śląsko-łużycka (1703-1737).
-

KOMPOZYTORZY- ORGANIŚCI W POLSCE:

- **VINCENZO BERTOLUSI (w Polsce: 1595-1607)**
- **TARQUINIO MERULA (w Polsce: 1621-1625)**
- MIKOŁAJ ZIELEŃSKI (Łowicz)
- ADAM Z WĄGROWCA (Wągrowiec)
- PAUL SIEFERT (Gdańsk)
- BARTŁOMIEJ PEKIEL (W-wa, 1 komp.)
- ANDRZEJ NIŻANKOWSKI (1591-1655, Kraków), uczeń **Frescobaldiego** (3 lata); **brak komp.**
- Andrzej ROHACZEWSKI (Nieśwież: LITWA)
- Piotr Drusiński (Petrus de Drusina)
- Piotr Żelechowski
- Jan/Johannes **PODBIELSKI** ?

ŹRÓDŁA (tabulatury):

1. TABULATURA PELPLIŃSKA (Pelplin, klasztor cystersów): rkp. odnaleziony w 1958 r.

- jeden z najobszerniejszych rkp. w EU, **6 tomów: 892 utwory** gł. twórców włoskich, niemieckich i polskich. Większa część repertuaru - utwory wokalne.

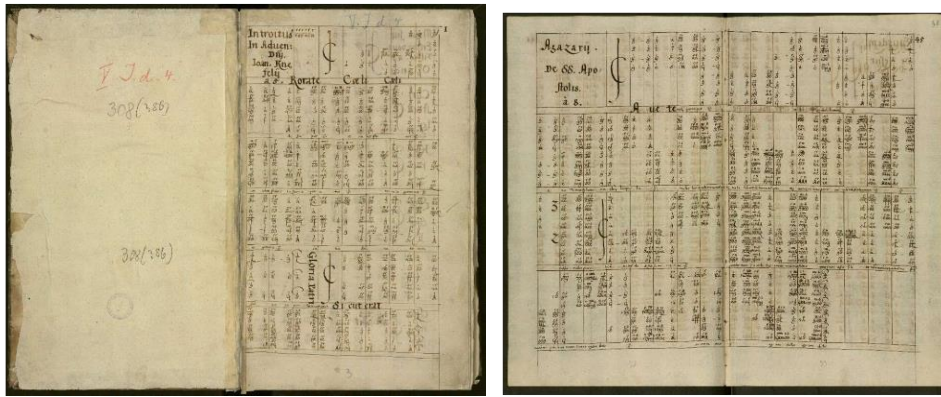
Datowanie: 1620-1630, 2 skryptorów:

I CZĘŚĆ: zakonnik cysterski **Feliks Trzeciński** (w Pelplinie 1594-1649).

II CZĘŚĆ: zakonnik cysterski **Maurycy**: gł. dzieła niem. (Scheidemann, Tunder, N. Hasse).

Ed.: *Antiquitates Musicae in Polonia*, t.4: *The Pelplin Tabulature*, Warszawa. 1965.

- 50% zbioru to sakralne dzieła **wokalne** mistrzów włoskich (także niem i ang.: Thomas Morley, Peter Philips), w tym działających w Rzeczypospolitej: Marenzio, Pacelli, Valentini, **Giovanni Battista Cacciola** (30 utw.): kapelmistrz na dworze **Lwa Sapiehy** na Litwie (1612-1625) ➔ **Giovanni Battista Cacciola. Dzieła zebrane**, wyd. Irena Bieńkowska. Warszawa 2004:

- także oryginy. utwory **organowe** Włochów: **Tarquinio Merula** (12 canzon), **Giovanni Gabrieli**, **Andrea Cima** i in.

- KOMPOZYTORZY POLSCY:

- **Andreas Hakenberger** (55 utw. wokalnych): kapelmistrz kapeli Rady Miejskiej i kościoła NMP w Gdańsku, **podstawowe źródło** twórczości.

- **Adam JARZĘBSKI** (3 canzony),

- **Andrzej ROHACZEWSKI** (2 utwory: 9-gł. motet i *Canzona a 4*); nadworny **organista** ks. Alberta Radziwiłła w Nieświeżu. ➔ *Canzona a 4*: 3-częściowa, skrajne części imitacyjne.

<https://www.youtube.com/watch?v=gIrcUWLOk50>

CANZON a 4

from Vol. VI of the Tabulatura Polonica (c.1620) Andrzej Rohaczewski (early 17th century)
edited by J. S. Repasky

- pocz. XVII (ok. **1618**). z pojezuickiego kolegium w Krożach [**Mikołaj Radziwiłł, zwany Czarnym**], dziś: w Litewskiej Bibliotece Narodowej w Wilnie (1993: Jurate Trilupaitiene):
- zapis. **włoska** notacją klawiszową, miejscami w układzie partyturowym.

- 10 utworów liturgicznych (msza organ.)
- 4 ricercary (*ricercata*)
- 9 fantazji
- toccata /preludium *Pro organo*

- **VINCENZO BERTOLUSI** (w PL od 1607): *Fantasia, Ricercata primi toni* (2 jedyne komp., technika imitacyjna, na zespół kameralny/org);
- **ADAM Z WĄGROWCA** (ok. 1570 Margonin – 1629 Wągrowiec): zakonnik cysterski i organista z opactwa w Wągrowcu, pochodził właściwie z Margonina (północna Wielkopolska).

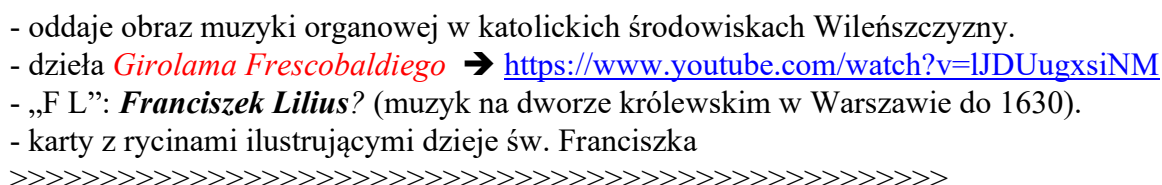
- ricercary, fantazje, parafrazowane schematy liturgiczne (przypominające **Frescobaldiego**);
- jedyny utwór z **3 partią pedalową** - wirtuozowsko rozwiniętą "*Pro organo*"
- oddzielny system: *Pedale*.

<https://www.youtube.com/watch?v=yobYVodxEJI&t=24s> ; CD: <http://www.concertorganist.eu/pl/06.html>

[illegible]

- rękopis sporządzony dla członków rodu **Sapiehów**, jednego z potężniejszych polskich rodów magnackich.

Edycja: Warszawska Tabulatura Organowa (XVII w.). **Na podstawie odpisu** C. Sikorskiego opracował Jerzy Gołos. Ludowy Instytut Muzyczny, Łódź 1990.

-
- Faksimile strony 37, jedynej zachowanej podobizny oryginału

- *Preludium „Jana PODBIELSKIEGO”*?? („Joh[annis] Podbielsky”): jedyna kompozycja,
- tylko 33 t., wirtuozowska, wzory włoskie,
- **problematiczna atrybucja**: dyskusje na temat autorstwa - mistyfikacja? (Rostisław Wygranienko > Marcin Szelest)

<https://www.youtube.com/watch?v=y6p4euZ5Blc> - klawes

- 329 kompozycji, głównie intawolacje repertuaru wokalnego (motety, madrygały, pieśni religijne i świeckie), a także tańce.

[illegible]

Piotr Żelechowski: *Fantasia del sol primo tono* (jedyne jego utwór: wpływy Frobergera):

[illegible]

- GIOVANNI VALENTINI: 1609 (4-gł. canzona),
- TARQUINIO MERULA: 1615 (12 canzon: tabulatura pęplńska)
- MIKOŁAJ ZIELEŃSKI: 1611
- MARCIN MIELCZEWSKI
- ADAM JARZEBSKI

<https://www.youtube.com/watch?v=p8fhPjYJwNM> ; <https://www.youtube.com/watch?v=UVU9V8K8664>

- dwie 2 vni i bc, cztery z **fagotem**, jedna z **puzonem**,

Canzona terza a 3 – 2 skrzypiec, **fagot**, basso continuo

Canzona quinta a 3, zachowana partia skrzypiec I, fagot, basso continuo

- <http://www.youtube.com/watch?v=yeBoZIZCrmg> – *Canzona a 2*

- ur. przed 1590 w Warce nad Pilicą (Mazowsze),
- studia w Polsce czy za granicą? (Niemcy?),
- skrzypek w **berlińskiej** kapeli elektora brandenburskiego **Jana Zygmunta Hohenzollerna**.
- podróże po **Niemczech** (odbicie w tytułach jego koncertów: nazwy miast niem.: *Berlinesa, Koenigsberga, Norimberga, Spandessa*).
- 1615 roczny pobyt we **Włoszech** (Mantua?),
- od 1617 w W-wie: skrzypek w kapeli Wazów: **Zygmunta III Wazy** oraz **Władysława IV**
=> kapelmistrzowie: **Pacelli, Anerio, Scacchi**;
- **architekt**, tytuł królewskiego budowniczego [*Budowniczy Jego Królewskiej Mości Władysława IV*]; nadzorował budowę sali teatralnej na warszawskim Zamku Królewskim.
- **poeta**, rymowany traktat: *Gościniec albo krótkie opisanie W-wy* [1643]:
- 1648 nadano mu obywatelstwo miasta **Warszawy**, jako szanowanemu i długoletniemu mieszkańcowi: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Warszawa, plac Zamkowy, Adam Jarzebski.jpg>

Dwór J.M.P. Mniszka,
kuchmistrza koronnego

3335 Chciałem się w lewo obrócić,
Musiałem wyżej powrócić.
Obaczę dwór na ustroniu *,
Pojechałem tam na koniu:
Jadę, aż przystojne gmachy
3340 Widzę, a nad nimi dachy.
Przy studni stajenka grzechy
Z ogrodem, pomierne rzeczy.
Tam altanka, w niej siedzenia,
W gorącość dla ochłodzenia,
3345 Z przyjacielem miłym tobie,
Upodobawszy go sobie.
Kosztowałem, tam odchodząc,
Garwolskiego *, duszę chłodząc.

TWÓRCZOŚĆ:

- tylko z lat 1612-27: fenomen nie tylko polski, ale i europ.; **pierwszy** w EU Środk.
- przedstawiciel **nowego** stylu instrum., wzorowanego na skrzypkach **włoskich** (Rossi, Marini, Farina).
- twórca o **kluczowym** znaczeniu dla rozwoju muzyki kamer. w Europie Środkow.
- propaguje najnowsze zdobycze **włoskiej** muzyki kamer. i **diminucyjnej** techniki skrzypc.
- wykorzystane wszystkie możliwości techniczne i brzmieniowe; idiomatyczne, typowo skrzypcowe **biegniki i ornamenty**, stylizowana rytmika taneczna (*gagliarda* i *vilanella*).
- **27 Canzoni e Concerti**: rękopiśmienna kopia z 1627 (do czasów II wojny św. w Bibliotece Miejskiej we Wrocławiu): obecnie w Staatsbibliothek der Stiftung Preußischer Kulturbesitz w Berlinie (*Canzoni e Concerti A Due, Tre e Quattro Voci Cum Basso Continuo Di Adamo Harzebsky Polono Anno MDCXXVII*).
- niekiedy precyzuje rodzaju instrumentów, jakie mają być zastosowane: na 2, 3, 4 skrzypiec, **fagot i puzon** lub **violę bastarda**: <https://www.google.com/search?q=viola+bastarda+instrument&client=firefox-a&sa=X&rls=org.mozilla:pl:official&tbn=isch&tbo=u&source=univ&ei=u0rMUoKuGoaU7QbzqIDwDw&ved=0CDgQsAQ&biw=1024&bih=612>

Inne kompozycje:

- "More veterum", kanon 2-głosowy w kwincie [zach. w traktacie M. Scacchiego]
- "Missa sub concerto" na 4 głosy i basso continuo [Berlin, zach. 1 głos]

Canzoni e Concerti:

1) Utwory **na 2 gł. i bc** = transkrypcje [parafrazy] motetów **Claudia Merula** (*In te domine speravi*), **Gabrielego**, **Palestriny** i **Lassa** (chanson *Susanna videns*):

- **odbiegają** od pierwowzoru wok.: nie mechaniczne przeniesienie, lecz **twórcze** przetwarzanie (redukcja głosów, wariacyjne zmiany, ornamenty, interpolacje nowych motywów).
- konstrukcja wieloząstkowa, kontrasty metrum, charakteru poszczególnych części, np.: Jarząbski => wg. **Claudia Merula**, *In te domine speravi*:

*This score was created for scholarly research purposes; it reflects details of the original manuscript, such as use of specific clefs.

In te Domine speravi [after Claudio Merulo a 6]

Adam Jarzębski

The musical score is for a piece titled "In te Domine speravi" by Adam Jarzębski, based on Claudio Merulo's "a 6". It is arranged for Soprano, Bastarda, and B.C. (Basso Continuo). The score is divided into four systems of staves. The first system shows the Soprano and Bastarda parts. The second system shows the Soprano and Bastarda parts. The third system shows the Soprano and Bastarda parts. The fourth system shows the Soprano and Bastarda parts. The score is in G major and 4/4 time.

2) Utwory na **3 i 4 gl.** = całkowicie oryginalne utwory;

- forma wieloodcinkowej canzony/ricercaru (Gabrieli, Frescobaldi);
- silne kontrasty pom. częściami (metrum, rytm, melodyka, tempo, dynamika);
- forma ramowa (= spoistość formalna). Np.:
- **nr 18: *Chromatica***: schromatyzowany temat (wpływ Frescobaldiego?).
- **nr 21: *Tamburetta***: pulsujący motyw, zbliżony do utw. ilustracyjnych typu „*a la bataille*”;
- **nr 25**: cytat pol. kolędy (*Nuż, my, dziatki, zaśpiewajmy*).

1. "Concerto primo". A 2. Soprano e Tenore. Basso Continuo
2. "Concerto secundo". A 2. Soprano e Tenore. Basso Continuo
3. "Concerto terzo". A 2. Soprano e Bastarda vel Trombone. Basso Continuo
4. "Concerto quarto". A 2. Fagotto e Trombone. Basso Continuo
5. "Diligam te Domine". A 2. Soprano e Viola Bastarda. Basso Continuo
6. "Cantate Domino". A 2. Soprano e Tenore: Bastarda. Basso Continuo
7. "Secunda pars". A 2. Canto e Tenore. Basso Continuo
8. "In Deo speravit". A 2. Canto e Bastarda. Basso Continuo
9. "In te Domine speravi". A 2. Soprano (Canto) e Basso: Bastarda. Basso Continuo
10. "Susanna videns". A 2. Soprano e Basso: Bastarda. Basso Continuo
11. "Venite exsultemus". A 2. Soprano (Canto) e Basso: Bastarda. Basso Continuo
12. "Cantate Joh. Gabrielis". A 2. Soprano (Canto) e Basso: Bastarda. Basso Continuo
13. "Corona aurea". Concerto a doi Soprani. Basso Continuo
14. "Nova casa". Concerto a 3 Soprani. Basso Continuo
15. "Küstrinella". Concerto a 3. Soprano e 2 Bassi vel Canto e duoi Bastarda. Basso Continuo
16. "Sentinella". Concerto a 3 Soprani (Canti). Basso Continuo
17. "Berlinesa". Concerto a 3. Doi Soprani (Canti) e Basso. Basso Continuo
18. "Chromatica". Concerto a 3. Doi Soprani (Canti) e Basso. Basso Continuo
19. "Spandesa". Concerto a 3. Doi Soprani e Basso. Basso Continuo
20. "Königsberga". A 3 Bassi. Basso Continuo
21. "Tamburetta". A 3. Soprano e doi Bastarda. Basso Continuo
22. "Bentrovata". A 3. Doi Soprani e Basso. Basso Continuo
23. "Norimberga". Concerto a 3. Soprano e doi Bastarda. Basso Continuo
24. "Canzon prima". A 4. Vox Prima, Vox Secunda, Vox Terza e Basso. Basso Continuo.
25. "Canzon secunda". A 4. Vox Prima, Vox Secunda, Vox Terza e Basso. Basso Continuo.
26. "Canzon terza". A 4. Vox Prima, Vox Secunda, Vox Terza e Basso. Basso Continuo.
27. "Canzon quarta". A 4. Vox Prima, Vox Secunda, Vox Terza e Basso. Basso Continuo.
28. "Canzon quinta". A 4. Vox Prima, Vox Secunda, Vox Terza e Basso. Basso Continuo.

<http://www.youtube.com/watch?v=YLBjv1hRxoo> = Concerto Primo

<http://www.youtube.com/watch?v=ol4-irZTIWs> = Tamburetta

http://www.youtube.com/watch?v=IOwR7ITXn_Q = jw., Maksymiuk

<http://www.youtube.com/watch?v=W5AIsatxt6M> = Chromatica

<http://www.youtube.com/watch?v=dKQHx-GqUBe> = Spandesa

<http://www.youtube.com/watch?v=XjsQFdwZ7fs> = Koenigsbega

<http://www.youtube.com/watch?v=-ROlcDpbBFA> = Canzona terza

<http://www.youtube.com/watch?v=vvieORRk7G4> = Berlinesa

<http://www.youtube.com/watch?v=DFX9EDy73E> = Nova casa live, **cynk**

<http://www.youtube.com/watch?v=ZwbJ0MSDGeE> = Bontrova live, **flety**

https://www.youtube.com/watch?v=g_1_MZIDn7I&list=PLy5IRC'YmbSw5oLqcyHYuYeYX-pdMa6a4 – Concerto secondo (puzon+cornet)